

catholicum, ut postea Ariana pestis; quæque proin strictissimam scribendi rationem exigeret; ut merito dicas de illis, quod S. AUG. L. 1. cont. Julian. c. 6. de Patribus ante hæresis Pelagianæ ortum: *Vobis Pelagianis nondum litigantibus securius loquebantur.* Cæterum tamen singulorum orthodoxa mens aliunde patet, juxta quam, tum scopum in scribendo, ac subjectam materiam, eos explicamus. Igitur

Ad 1um. R. D. Patrem annunciavit unum et verum Deum, ut a divinitatis consortio excludantur Dii falsi C. ut excludantur personæ divinæ aliæ, Filius et Spiritus sanctus, qui ob eandem cum Patre essentiam sunt cum eodem unus solus verus Deus N. Non excludi Filium constat ex eadem ejus epist. cit. n. 99.

Ad 2um. R. D. Dicit Christum Filium Creatoris, nec esse illum, qui est super omnia Deus, ratione humanitatis C. divinitatis N. Secundum hanc enim Filium unum cum Patre, ejusdemque honoris, vere Deum prædicat epist. ad Philipp. cit. n. 99.

104. II. S. JUSTINUS multa tradit, quæ cum Christi divinitate non coherent. Nam in dialogo cum Tryphone 1°. Patrem dicit esse causam Filii; hunc esse Deum alium a Patre n. 56. 2°. In Testamento veteri fuisse Patris nuncium, et paternæ voluntatis administrum n. 61. 125. 127. et 128. 3°. Non Patrem, sed Filium locutum Patriarchis, et ab his visum n. 127. 4°. Filium esse Deum Patris consilio et voluntate n. 127. Imo Patrem vocat Dominum ipsius Christi n. 126. In Apol. 2. (al. 1. n. 13.) autem inquit: *Filium secundo loco, Spiritum propheticum tertio ordine a Christianis non sine ratione coli.*

R. His loquendi formulis, etsi nonnihil duriuscule sonantibus, revera tamen aliud non intendit, quam ut contra Judæos, qualis erat Trypho, unicum admittentes in Deo personam, ostendat necessario admittendas esse personas plures, numero distinctas, in eadem licet unitate et identitate nature. Hinc ejusmodi loquendi formulis utitur, quibus illam personarum distinctionem adstruat; ubi, dum simul Patri prærogativas præ Filio videtur tribuere, ad summum vult, Patrem, non quatenus Deus est, sed quatenus est Pater, habere aliquam prærogativam supra Filium, sed solum *relativam* et *notionalem*, etsi quoad *absoluta* et *essentialia* sit inter eos summa æqualitas. Confer, quæ ex S. JUSTINO dicta n. 99.

Ex hoc JUSTINI scopo plana fiunt pleraque ex eo allata. 1°. Patrem ait *causam Filii*, id est, principium, ratione generationis; hinc nulla hic indicatur prioritas nature, vel temporis; sed tantum originis. Sic vocem *causa* intellexerant veteres, et adhuc post Conc. Nicæn. Patres, S. DAMASC. L. 3. Orthod. fid. c. 5. S. GREG. NAZ. orat. 29. (al. 20. n. 7.), vocat *Deum alium*, non natura, sed persona. 2°. Patris *nuncium* et *administrum*, quia Pater per appropriationem dicitur conditor omnium, quatenus est principium sine principio, et condidit omnia per potentiam a nullo acceptam; Filius vero simul, sed per potentiam a Patre generatione acceptam. Hinc iis vocibus Filium esse persona alterum a Patre significat. 3°. *Filium visibilem* olim Patriarchis fuisse, *non Patrem*; quia JUSTINI et aliorum hæc erat opinio, Deum, qui olim apparuisset, et dictus Deus Israelis, fuisse Filium; hunc assumpsisse corpus, quia ad hominis redemptionem destinatus; unde sic

impugnabat Judæos et Patripassianos: invisibilis distinguitur persona ab eo, qui est visibilis; sed Filius fuit visibilis, non Pater; ergo. 4°. *Esse Deum ex voluntate Patris*; sed necessaria, quatenus Pater non coacte vel invitus, sed necessario generat Filium. *Patrem Dominum Christi* ait, ratione humanitatis; vel τὸ *Dominum* sumit improprie *pro principio*, cui conjuncta est quasi quædam præcellentia *relativa* et *rationalis*, quæ in absolutis æqualitatem non impedit. 5°. Denique *Filium secundo loco coli*, ut personam secundam et posteriorem origine; et Spiritum sanctum ut personam tertiam ab utroque precedentem.

105. III. ORIGENES L. 6. cont. Celsum n. 60. Patrem ait præcepisse Filio, ut mundum conderet; quod idem S. IRENÆUS dicit L. 3. c. 8. n. 3. Dein idem ORIGENES L. 8. cont. Celsum n. 14. Christum a quibusdam, inquit, *universorum Deum temere affirmari, quod nos non facimus, qui credimus ipsi dicenti: Pater major me est.* Alias *ministrum Patris*, uti et IRENÆUS; item *instrumentum* vocat.

R. Quæ mens ORIGENIS fuerit hac in re, dubium reddunt oppositæ invicem sententiæ. SS. HIER. epist. ad Avit., AUGUSTIN. L. de Hæresib. c. 48., EPIPHAN. Hær. 64. postque illos alii ab Origene negatam esse divinitatem Verbi affirmant; vel certe eum vel maxime suspectum habent. S. ATHANASIUS tamen non paucos ex Origenis contra Celsum libris textus contra Arianos protulit. Unde alii, duce S. BASILIO L. de Spiritu sancto c. 29. ORIGENEM inconstantiam arguunt, qui nunc traditionis auctoritate compulsus orthodoxe de SS. Trinitate, nunc hæretice ex suo in Platonis doctrinam studio scripserit.

Prioribus singulis oppositi alii ORIGENEM quoad hoc dogma ex toto orthodoxe sensisse asserunt; itaque explicant: Patrem ait Filio *præcepisse*, tum Filium *ministrum* fuisse; sed utrumque improprie: prius hoc sensu, quatenus generatione æterna Pater Filio suam communicavit voluntatem creandi mundum, uti et potentiam. Posterius in sensu eodem, quo supra S. JUSTINUS Filium vocavit administrum. Eodem sensu etiam *instrumentum* dicitur. In L. 8. autem, dum Filium ait non esse *illum universorum Deum*, sensus est, non esse Patrem *persona*; contra Noetianos enim ibi agit, Filium unam cum Patre personam esse asserentes: proinde cum Filium dicit, non esse illum universorum Deum, Patris personam intelligit in sensu Noetianorum, quos impugnat, non vero essentiam. Cum deinde Patrem dicat Filio majorem; vel de hujus humanitate id dixit; vel, si de divinitate dictum fuisse quis contendat, iterum τὸ *majorem* sumit improprie, pro sola prærogativa originis, quam habet Pater, utpote divinitatis totius origo, et principium sine principio. Quod denique ex Origene L. 1. in Job obmovent Sociniani, quo rotunde negare videtur divinitatem Filii, Arianorum irrepsit perfidia post Nicænum Concilium et Syn. V. tum quia non concordat cum cætera doctrina Origenis in libris contra Celsum; tum quod nunquam error hic in Concilio aliquo, nequidem Generali V., ubi damnati Origenis errores reliqui, fuerit objectus.

106. IV. TERTULLIANUS certe Christi divinitatem non credidit. *Prob.* Nam 1°. L. cont. Hermogenem c. 3. negat Filium esse ab æterno. En verba: *Quia et Pater Deus est; et Judex Deus est; non tamen ideo Pater et Judex semper;*

quia Deus semper : Nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec Judex ante delictum; fuit autem tempus, cum et delictum et Filius non fuit, quod Judicem et qui Patrem Dominum faceret. 2°. Filium esse conditum in creatione mundi vel paulo ante docet L. cont Hermog. c. 18. et L. cont. Praxeam c. 6.

R. N. Assert. et addo, vix unum e singulis Ante-Nicænis Patribus aut clarior, aut expressius tradidisse hoc dogma catholicum, quod toto cont. Praxeam libro data opera demonstrat : ac quidem c. 5. æternam generationem Filii ita diserte tradit : *Ante omnia Deus erat solus... solus autem, quia nihil aliud extrinsecus præter illum. Cæterum ne tunc quidem solus, habebat enim secum, quam habebat in semetipso, Rationem suam scilicet*, qua Verbum denotare solet. Et c. 8. Sermo (Verbum) ergo et in Patre semper, sicut dicit : *Ego in Patre; et apud Deum semper, sicut scriptum est : Et Sermo erat apud Deum. Et nunquam separatus a Patre, aut alius a Patre : quia Ego et Pater unum sumus.* c. 2. vero hanc fidei regulam posuerat : *Custodiatur æconomia sacramentum, quæ unitatem in trinitatem disponit, tres dirigens, Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Tres autem non statu, sed gradu; nec substantia, sed forma; nec potestate, sed specie : unius autem substantiæ, et unius status, et unius potestatis, quia unus Deus.* Ubi clare tres personas unius docet esse substantiæ, status, potestatis : per gradus vero ordinem originis exprimit : per formas vero et species, non naturam aut substantiam, ut ex oppositione, quam facit, palam est; sed personas et varios subsistendi modos, quos relationes seu personalitates appellamus. Unde

*Ad prob. 1^{am}. R. N. A. Ad huj. prob. R. Permisso hic de Verbo loqui TERTULLIANUM, posteriora verba, in quibus vis ponitur D. Fuit tempus... cum Filius non fuit, quoad generationem ad intra N. quoad generationem ad extra C. Duplicem Verbi divini generationem distinguebant Veteres, unam proprie dictam, veramque, sive internam, qua Pater ab æterno et intra se Verbum genuit; alteram improprie talem, sive externam Verbi, quæ nihil est aliud quam ejus manifestatio; qua dicitur Pater generasse Verbum ad extra, quando per illud producendo creaturas, hoc, quod antea latuerat in sinu Patris, mundo manifestavit in principio temporum : more vulgari hominum loquendi, qui generari, gigni, pro nasci exterius sumunt; tuncque dicunt *Filium genitum*, quando emissus ex utero matris.*

Hanc ultimam vero generationem intelligit TERTULL. cum dicit, *fuit tempus, cum Filius non fuit*, ut colligitur ex ejus cum Hermogene controversia et ex contextu illius capituli. Hermogenes enim admittebat materiam æternam, improductam, sine omni actu tamen et forma, usque dum Deus, producendo mundum, illam varias in formas et species divideret : illamque propugnabat hoc ratiocinio : Deus fuit ab æterno; ergo etiam fuit ab æterno Dominus; Deus enim esse non potest, quin simul sit Dominus : atqui si materia illa extra Deum non fuisset æterna, Deus non fuisset ab æterno Dominus, quia sic nihil fuisset, cui dominaretur; ergo.

At Hermogenem ita refutabat TERTULLIANUS : si Deus ideo præcise est ab æterno Dominus, quia est ab æterno Deus; ergo etiam ex eadem ratione erit ab æterno Judex et Pater; Deus enim æque Judex et Pater est, ac Dominus : atqui tamen non fuit ab æterno Judex et Pater; non Judex, quia nulla ab æterno delicta extiterunt, in quæ justitiam exerceret; non Pater, quia Filium, quem intra se conceperat ac jam perfectum habebat velut in sinu,

tunc primum emisit in lucem, cum per illum mundum conderet; ergo nec fuit ab æterno Dominus, in sensu Hermogenis, quia non fuit extra Deum illa materia, cui actu dominaretur.

Dixi supra : *permisso*, etc. nam nequidem hic sermonem esse de Verbo, vel Christo, respondent alii, volentes per *filium* hic intelligi adoptivum, hominem, vel Angelum.

Ad prob. 2^{am}. Eadem est responsio.

107. *Inst. 1. TERTULLIANUS L. cont. Hermog. c. 18. de Sophia ait : Denique ut necessariam sensit ad opera mundi, statim eam condit et generat in semetipso; ergo vult tunc primum generatione interna esse Verbum genitum, cum esset mundum conditurus. 2. In creatione mundi Filium factum esse Patri parem, c. 7. cont. Praxeam; ergo nondum fuerat ad intra genitus, quia alias jam ante par fuisset. 3. Loc. cit. contra Hermog. sic argumentatur : si materia esset æterna, ergo præferenda esset Filio, ut quid antiquius : quale est, ut Filio, Dei sermone unigenito et primogenito, aliquid fuerit præter Patrem antiquius?... Ita et hoc nomine materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio, etc.*

Ad 1^{am}. R. N. Cons. Neque enim hoc intendit TERTULLIANUS, quasi tunc primum, paulo antequam esset mundum conditurus, generatione interna produxisset Verbum, ut constat ex ejus verbis supra. Sicut neque adeo crude quis accipiet TERTULLIANUM, quasi paulo ante creationem mundi tunc primum sensisset, h. e. cognovisset Deus Sophiam ad mundi opera necessariam, cum omnia sciverit ab æterno. Sed quod prius, prioritatem originis ante productionem Verbi, cognoverit Deus creaturas ut possibles, et per Verbum producibiles prius, quam Verbum sit productum, et cognoscatur esse æternum et necessarium, per quod possible sunt entia contingentia; juxta ea, quæ dici solent Tr. de Deo Trino, ubi de processione Verbi. TERTULLIANUS enim hic agit porro contra Hermogenem ejusque materiam improductam; estque hoc ejus præcise argumentum : Verbum, quod ex ipso Deo, et in Deo est, produci debuit, per quod tamen produci debuit, quidquid fieret extra Deum; ergo multo magis materia illa æterna Hermogenis producta dici debet, quia extra Deum. En ipsa, quæ hoc planum faciunt, TERTULLIANI verba immediate subjecta : *Agnoscat ergo Hermogenes, idcirco etiam Sophiam Dei natam et conditam (productam) prædicari; ne quid innatum et inconditum (improductum) præter solum Deum (Patrem) crederemus. Si enim intra Dominum, quod ex ipso, et in ipso fuit, sine initio (origine, productione) non fuit, Sophia scilicet ipsius, ... multo magis non capit sine initio quidquam fuisse, quod extra Dominum fuerit.*

Ad 2^{am}. R. Dicit esse *factum parem* Patri, hoc est, demonstratum parem in creatione, quia per Filium, h. e. potentiam ipsi a Patre communicatam, conditus est mundus; et Filius eum produxit cum Patre potentia pari.

Ad 3^{am}. R. N. ita argui a TERTULLIANO : si materia illa esset æterna, esset antiquior Filio; sed quod esset præferenda Filio; adeoque ipsi Deo, cum Filius Dei sit Deus: ideo vero huic esset præferenda, quia materia illa dicitur improducta, carens omni principio, cum tamen Dei Filius, qui Deus est, productus sit, procedatque a Patre, principio suo et origine. Dum vero dicit : quale est, ut Filio Dei aliquid fuerit præter Patrem antiquius, solum

vult, Filium esse a Patre productum, et hunc illo esse priorem origine. Simili modo multæ aliæ locutiones metaphoricæ, quibus abundat TERTULLIANUS, exponendæ sunt: uti et, quæ ex THEOPHILO ANTIOCHENO, L. 2. ad Autolyicum proferuntur, qui iisdem fere, quibus TERTULLIANUS, verbis usus fuit.

108. V. ATHENAGORAS, CLEMENS ALEXANDRINUS, DIONYSIUS ALEXANDRIN. divinitati Christi adversantur. Nam 1º. ATHENAGORAS generaliter inquit, Legat. pro Christ. n. 8. omne genitum aliquando incepisse: ex quo inferitur; ergo et Verbum proin æternum non est. Idem ibid. n. 10. Verbum vocat *primam Patris progeniem*, eo quod Verbum proficisset a Patre, ut esset actus creaturarum, easque educeret e nihilo. 2º. CLEMENS ALEXANDRIN. L. 7. Strom. (opp. p. 702. A.) *naturam Filii esse soli omnipotenti propinquissimam docet*. 3º. DIONYSIUS vero apertius adhuc loquitur epist. ad Euphranorem et Ammonium (ap. Athanas. L. de sentent. Dionysii n. 4.), *Dei Filium opus factitium nuncupans; Patremque se habere relative ad Filium, uti agricola ad vitem, fabricator navis ad navem; et concludit: igitur non erat, antequam fieret.*

R. N. Assert. Nam 1º. ATHENAGORAS priori loco tantum de creatis loquitur, in quibus solis ea illius tenet regula. In altero vero loco de generatione illa Filii externa loquitur, cujus paulo antè meminimus. 2º. CLEMENS ALEXANDR. græce habet φύσις, quæ vox quidem communi acceptione *naturam* Latinis nunc significat, ipse tamen pro *persona* adhibet, more in primis quatuor seculis non infrequenti, in quibus naturam et personam, φύσις et ὑπόστασις promiscue usurpabant, de quo vid. PETAVIUM Tom. IV. Theol. dogm. L. 2. c. 3. et alibi; sic φύσις *naturam*, pro persona sumit S. ALEXANDER Alexandrin. epist. ad Alexandrum Constantinopolitanum, SYNESIUS in hymno 3. v. 249., etc. 3º. DIONYSIUM quod attinet, verba ejus minus castigate prolata, ut jacent, equidem Arianismum redolent; catholice tamen sensit et explicavit; Arianismi enim propterea accusatus apud Dionysium Rom. Pontif. suam illi apologiam misit, qua se longissime abesse professus ab Ariana fæce, dicta sua, quæ ex nimio contra Sabellianos zelo, ut contra hos personarum distinctionem evinceret, incauto exciderant, orthodoxo in sensu exposuit. V. P. KILBER, Tract. de Deo uno et trino, disp. 3. c. 1. a. 2. n. 293.

109. Obj. V. 1º. Synodus Antiochena anno 270. habita rejecit vocem *ὁμοούσιος* consubstantialis. 2º. Idem fecit Antiochena alia an. 343. in qua et depositus ATHANASIUS. 3º. Filium non esse consubstantialem Patri definivit Conc. Sardicense an. 347. et Sirmiense an. 356. cui subscripsit ipse OSIUS CORDUBENSIS. 4º. Episcopi illi, qui Semi-Ariani dicti, in Synodo Ancyrana sub pœna anathematis vetuerunt usum vocis *consubstantialis*; et tamen orthodoxi habentur a S. ATHANASIO L. de Synod. n. 41., imo laudantur a S. HILARIO L. de Syn. seu de fide Orientalium n. 78. tanquam de re orthodoxa bene meriti. 5º. Eadem vox *consubstantialis* in Ariminensi Synodo Episcoporum 600. exempta fuit e Nicæno Symbolo, et suppressa. Et 6º. contra illam, sanctumque ATHANASIUM subscripsit LIBERIUS S. P. in formula Syrmienensi.

Ad 1º. R. D. Rejecit in sensu Catholicorum N. in sensu Pauli Samosatani C. Hic vero impius et hæreticus erat; nam, ut ex S. ATHANASIO L. de Synodis n. 43. discimus, uti unicam in Deo essentiam, sic unicam cum

Sabellio personam asserebat; unde inferebat impossibile esse, Filium et Spiritum sanctum duas esse personas a Patre distinctas; quod ut ostenderet contra Catholicos, istud ejus erat ratiocinium, a paritate cum rebus creatis desumptum: Si Filius est genitus ab æterno ex substantia Patris, ergo erit Patri consubstantialis, pariterque Spiritus sanctus ab utroque procedens; ergo tres erunt in Deo substantiæ; sicut in creatis, quia filius est ex substantia patris, est huic consubstantialis, quia habet eandem specie cum patre substantiam, sed tamen hoc ipso sunt duæ diversæ numero substantiæ; sic in divinis erunt substantiæ tres numero diversæ. Igitur Antiochena Synodus negat Filium esse consubstantialem Patri in eo sensu, in quo id male inferebat Paulus ex catholico dogmate; nimirum consubstantialem per divisionem substantiæ, quasi Filius haberet substantiam æqualem Patri, sed ab hujus substantia numero diversam.

Ad 2º. R. Antiochena illa Synodus *Arianorum conciliabulum* fuit, rejectum a JULIO S. P. et nullius unquam auctoritatis; nihil ergo Socinianis prodest argumentum inde petitum, utpote ab Arianis, suæ causæ et hæresis sociis.

Ad 3º. R. N. Ita definivisse Concilium Sardicense; sed fuit Philippopolitanum, cui Ariani mala fraude Concilii Sardicensis affixerunt nomen. Res ita se habuit. Cum demortuo Constantino, sub Constantio illius successore, et fautore Arianorum, vires resumeret Ariana hæresis, JULIUS S. P. Sardicæ, Illyrici urbe, Synodum generalem indixerat an. 347. ad Concilii Nicæni confirmandam fidem, ut proinde Conc. Sardicense dicatur adhucdum *appendix Concilii Nicæni*; quin olim sub ipsius Concilii Nicæni nomine veniret. Aderat etiam ATHANASIUS, ut falsa objecta sibi ab Arianis crimina dilueret; quem cum Orientalium nonnulli pati nollent in Concilio; Occidentales tamen, utpote jam Alexandriæ Episcopum, excludere nollent, priores illi sectatores ac patroni, Sardica Philippopolim se contulerunt, vicinam urbem; ibique, ab aliis separati conflabant Concilium, cui dolose dederunt nomen Concilii Sardicensis. Decretum vero istud conciliabuli Philippopolitani, decreto contrario subvertit Synodus Sardicensis catholica. Ex hoc fonte ortum est illud inter historicos dissidium, dum illi cum Baronio statuunt Concilia Sardicensia duo, unum generale et œcumenicum, quod revera celebratum Sardicæ, præside Osio legato JULII; alterum reprobatum, quod est illud ipsum Philippopolis. Alii vero unum dicunt Conc. Sardicense, partim approbatum; partim reprobatum, per quod vero proprie intelligi debet ille Philippopolitanus conventus.

Quod *Sirmiense* Conc. spectat, formula, quæ in eo prodiit an. 357. secunda Sirmiense fuit, sed fabricata ab Arianis, horum continens blasphemiam. Subscripsit equidem illi Osius, sed verberibus, tormentisque compulsus; ut proin subscriptio illa contra ipsos pugnet Socinianos. Ad sua vero reversus Osius, teste S. Athanasio Epist. ad Monachos, *Arianam hæresin feriit anathemate.*

Ad 4º. R. Ita esse; quin et hodie excusari a non paucis, quod erudite præstat Tournely Tr. de SS. Trinit. Q. 4. a. 1. Sect. 4ª. Juxta hos vero Episcopi illi a voce abstinebant *consubstantialis*, de cætero rem voce illa significatam professi. Causas vero illius assert S. ATHANAS. 1º. quod voce illa abstinuerint ex reverentia in illos Episcopos, qui contra Paulum Samosatenum

dixerant : Filium non esse consubstantialem Patri. 2°. Quia putabant per vocem illam intelligi substantiam priorem, quam duo inter se partiti essent. 3°. Quod nullibi scripta reperiretur. Cæterum, quidquid sit de eorum fide, in eo peccaverant, quod in particulari sua Synodo Ancyraensi ausi sint prohibere vocem, quam iam Synodus generalis Nicæna sua auctoritate consecraverat; quod in ipsis severe reprehendit S. Hilarius libro cit. n. 83.

Ad 3um. R. D. Fuit repressa ideo, quasi Nicæna Synodus hanc vocem male adhibuisset; vel quasi hac suppressione approbare vellent dogma Arianum, N. quia iudicabant hanc vocem non necessariam ad exprimendum dogma catholicum; tum quia necessarium putabant suppresserem vocem illam ad devitanda incommoda alia C. Metuebant enim, ne, si a voce illa non præscinderent, ipsis in exilium pulsis, Episcopi Ariani in eorum involarent Ecclesias cum magno rei Catholicæ detrimento; ita S. ATHANAS. Alteram causam affert S. HIERON. Dial. cont. Lucifer. n. 18. suppressam illam vocem partim propterea, quod expressa non esset in Scripturis, aliosque rudiores sua offenderet novitate. Factum tamen hoc ab iis fuisse sine fidei præiudicio; non erat curæ Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto.

110. Neque dicant Sociniani : Sed Patres Ariminenses anathematismum Valentis Ariani comprobarunt, redolentem dogma Arianum; cum enim Valens diceret : *Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cæteræ creaturæ, anathema sit*; idem repetebant Episcopi, teste S. Hier. in Dial. cit. n. 18. Item communi cum Arianis fidei formulæ subscripserunt, quæ dogma idem involvebat.

R. 1°. Si daremus, quod tamen falsum est, revera lapsos fuisse Ariminenses Patres, æque parum præsidii in hoc lapsu haberent pro errore suo adversarii, quam in illo magni Osii, cum acta sua continuo revocarint, emissa Nicænae fidei professione catholica.

R. 2°. Comprobarunt anathematismum Valentis, item subscripserunt communi fidei formulæ in sensu catholico, animo bono et simplici, nihil fraudis inesse suspicati C. in sensu Valentis et Ursacii N. Etsi anathematismum Valentis hunc perversum haberet sensum, Filium esse creaturam, sed non similem creaturis cæteris, inque hoc sensu intelligeretur a Valente; quia tamen hic sensus per anathematismos anteriores excluderetur, quibus anathema dicebatur iis, qui negarent Christum esse Deum, Dei Filium, ante secula ex Patre genitum : *Si quis negat Christum Deum, Dei Filium, ante secula ex Patre genitum, anathema sit*; ideo Patres alterum anathematismum conformiter ad præcedentem intelligebant in sensu orthodoxo sic : si quis dixerit Filium esse creaturam, ideoque in tempore productum ex nihilo, ut sunt creaturæ cæteræ, anathema sit.

Similiter illa fidei professio oblata a Valente et Ursacio licet hæretica esset, si spectetur auctorum sensus; spectatis tamen verbis, quibus concepta erat, in sensu obvio et proprio, nihil nisi orthodoxum et sanum continebat, ut probat S. Hier. Dial. cit. Et vero auctores huius formulæ profitebantur aperte : *Credimus in unigenitum Dei Filium, qui ante omnia secula, et ante omne principium natus est ex Deo : natum autem unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, similem genitori suo Patri secundum Scripturas*. Hæc vero, licet pro consubstantialis habeatur similis, omnia fidem catholicam

exprimebant de æternitate et divinitate Filii. Accedit, quod Patres non ante communionem iniverint cum Arianis, nec subscripserint formulæ, quam illi damnassent errores suos, anathematizando illos, *qui negant Christum Filium Dei, esse Deum ante secula ex Patre genitum*; item eos, *qui dicunt (ita autem dicebant Ariani) erat tempus, quando non erat Filius; qui dicunt de non extantibus Filium*; vel : *non de Deo Patre*. Unde, quia formula iuxta et post prævios illos anathematismos erat concepta, non poterat non a Patribus intelligi in sensu orthodoxo.

Elsi vero Ariani non sincere loquerentur, verbaque detorquerent a sensu obvio in alienum et perversum; Patres tamen putabant, eos sincere agere; putabant, ait Hier. *sensum congruere cum verbis* : quæ malignitas Arianorum Patrum fidei obesse non potest; quæ hinc amplius perspicitur, quod, cum Ariani, qui Arii blasphemias se simulaverant damnare, deposita larva spargerent Episcopos Ariminenses suæ subscripsisse fidei, hi cognita fraude subscriptionem suam continuo revocarint.

111. Si dicas. Attamen S. AMBROSIIUS in L. 5. in Luc. n. 71. Patres Ariminenses perfidæ prævaricationis reos arguit. S. AUGUSTIN. epist. 50. (al. 185. n. 47.) eos veneno periisse Ariano dicit. Et S. Hier. Dial. adv. Lucifer. n. 19. ob suppressam et omissam in formula vocem consubstantialis : *Tunc Nicænae fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, et Arianum se esse miratus est*; ergo revera approbaverant ipsum Arianum dogma.

R. N. Cons. Non enim sic culpantur ob hæresin Arii ipsam adoptatam; sed dicuntur perfidæ prævaricationis rei, quod vocem consubstantialis a Synodo generali Nicæna consecratam, ad conservandam fidem, et subvertendam Arianam hæresin, suppresserint; quod sine perfidia contra Concilium generale Nicænum non poterant Ariminenses. Hoc etiam, non plus, intendit S. Aug. iuxta S. Hier. vero *Nicænae fidei damnatio conclamata est ab Ariano duntaxat, mentientibus, Episcopos Ariminenses subscripsisse doctrinæ suæ; non a Catholicis; nam 1°. ipsi Patres Ariminenses, cognita fraude, male acta sine mora revocarunt*; 2°. autem Concilio Ariminensi interfuere Episcopi non ultra 400.; longe autem plures erant dispersi per orbem Episcopi, qui semper catholice sentientes nunquam Ariminensium acta approbarunt; et vero in solo Occidente episcopales ecclesias 1,000., in Oriente 800. recenset P. LABBEUS noster, ut taceam provincias alias. Ideo vero inquit Hier. *ingemuit orbis, etc.*, quod Ariminenses consentiendo in suppressionem vocis consubstantialis, grave scandalum fidei dedissent, et in suspicionem hæresis incurrerint apud eos, qui eorum mentem ignorabant. Illa demum : *orbis se Arianum miratus est*, hyperbolen, vel exaggerationem redolent; vel sensus est : miratus est se arianum dici ab Arianis mentientibus; reipsa vero arianum non fuisse, ex illo ipso stupore colligitur; si enim re arianus fuisset, se talem miratus non esset.

112. Urgebis : Sed teste S. Greg. Nazianz. orat. 21. n. 23. 24. *Si per paucos exceperis, qui vel ob nominis obscuritatem contemptui habiti sunt; vel ob virtutem restiterunt... omnes temporibus obsecuti sunt : hoc tantum inter eos discriminis fuit, quod alii citius, alii serius in eam fraudem inciderunt*. Et THEODORETO teste L. 2. c. 21. *Alii metu percussi, alii fraude inducti subscri-*

pserunt; quotquot vero consentire recusarunt, in ultimos orbis fines relegati sunt. VINCENTIUS LIRINENSIS deum Commonit. n. 4. cunctos prope latini sermonis Episcopos partim vi, partim fraudibus deceptos; quin universum Romanum imperium funditus concussum et emotum tum fuisse asserit; ergo.

R. N. Cons. Nam 1°. S. GREG. hac sententia non involvit Episcopos Occidentis, tempore persecutionis illius, quam ibidem refert, in fide semper immotos; sed, ut consideranti textum patet, de iis solum loquitur, quæ post habitam anno 360. Constantinopoli 30. Episcoporum Arianorum pseudosynodum in Oriente gesta sunt. Quia S. Doctor ibidem aperte declarat, se loqui de decem provinciis Asiæ, quas Georgius Cappadox Arianus, intrusus in Alexandrinam sedem, dire vexabat, fultus et abusus auctoritate Cæsaris. *Ægyptum, inquit paulo ante, incursionibus vastat... Syriam populatur: Orientis quantum potest arripit, etc. Hujus potentie Concilium illud fuit, quod Seleuciæ primum, deinde in hac amplissima civitate (Constantinopolitana) coactum est.* Quod expressius tradit S. HILAR. L. de Synod. n. 63. *Absque Episcopo Eleusio et paucis cum eo, ex majori parte Asiæ decem provincie, intra quas consisto, vere Deum nesciunt.* Hinc nequidem eo tempore maxime Episcoporum Orientalium pars a fide divulsa fuit; et S. Doctoris verba, *si perpauca exceperis, ELEUSIUM spectant, et quosdam alios Episcopos illarum decem duntaxat provinciarum Asiæ.*

2°. THEODORETUS vero de iis tantum Episcopis Ariminensibus loquitur, quos Nicæam Thraciæ deductos ibi refert; quod Valentis formulæ subscribere nollent, quorum aliqui postea metu, aliqui fraude inducti subscripserunt, cæteris, qui id constanter renuebant, in remotas oras relegatis. Responsio ex initio sequentis capitis 22. ejusdem historici amplius patet, dum formulam ab universis veritatis propugnatoribus, maxime ab Occidentalibus, reprehensam refert, et in fidem continuo subjicit Damasi, aliorumque Occidentalium epistolam ad Episcopos Illyrici.

3°. VINCENTIUS LIRINENSIS cit. loc. auxesi oratoria rem amplificat, sicut et sæpe alias; velut, dum Nestorium ab omnibus Orientis Episcopis primo damnatum asserit: atqui plerorumque scriptorum testimonio, Episcopi, a quibus primo damnatus Nestorius, numero circiter 200. erant, numerus vero Episcoporum in Oriente tum supra 700. stetit. Sic et loc. cit. amplificatione pari describit sacerdotum aliorumque constantiam; ut proinde vel secum ipso pugnare VINCENTIUS dici debeat, vel usus exaggeratione. Vel, si mavis, verba, *cunctos prope latini sermonis Episcopos, explica de cunctis Arimini congregatis, non in toto Occidente dispersis, de quibus contrarium constat ex scriptoribus antiquis, qui hac in re majoris sunt ponderis; tum ex resp. antea ad Theodoretum; tum ex Lucifero Calaritano Episcopo apud Sulpitium L. 2. Hist. Sacr., ubi refert Luciferi epistolam ad Constantium Imper., qua exprobrat Ariano principi, quod frustra conatus fuerit Occidentem pervertere. Tua novella prædicatio et recens religio non solum adhuc limitem Romanorum peragrarare non valuit, et utique te satis agente; sed et ubi radices figere tentaverat, aruit, recedentibus scilicet omnibus Dei famulis, atque paucis tuis tecum manentibus.*

Ad 6um. R. N. utrumque, de quo plenius nunc Art. seq.

ARTICULUS IV.

UTRUM LIBERIUS S. P. ALICUJUS REUS PRÆVARICATIONIS FUERIT, SIVE SUBSCRIBENDO CONDEMNATIONI S. ATHANASII, SIVE ULLI ARIANORUM FORMULÆ.

113. Tres distingui debent formulæ Syrmienenses, ab Arianis in diversis Syrmii conventibus editæ. Prima anno 351. contra Photinum prodiit, et præter symbolum fidei 27. anathematismos continet; eamque S. HILARIUS Lib. de Synod. n. 38. catholicum in sensum flectit, S. ATHANASII vero Lib. de Synod. n. 27. illam a formulis aliis vere Arianis non secernit. Altera anno 357. suos natales habuit, arianam perfidiam aperta fronte ostentans; in ea Filius nec consubstantialis Patri, imo nec *similis* dicitur, etc. ut proin a S. HILARIO dicatur L. de Synod. n. 10. *blasphemia per Osium et Potamium apud Syrmium conscripta.* Tertia anno 359. ortum habuit, ut contra PAGIUM et VALESIIUM, qui in annotatis ad Sozomenum L. 4. c. 15. eam anno 358. procuram volunt, constat ex S. ATHANAS. L. de Synod. n. 8. dum editam ibidem dicit, *præsente Domino nostro piissimo et victorius eximio Imperatore Constantio Augusto, æterno venerando, sub consulatu Flavio Eusebio et Hypatii, Syrmii undecimo calendis Junias: id est, 22. Maii anni 359.* Expungitur quidem in ea vocabulum *substantiæ*, vel *consubstantialis*, velut a populo ignoratum, et scandala parere natum, eo quod in Scripturis non contineatur; Filius tamen Patri *per omnia similis* dicitur.

114. Reum fuisse LIBERIUM tam subscribendo condemnationi S. ATHANASII, quam alicui ex Syrmienensibus formulæ, communior tenuit sententia, quæ post medium ævum invaluit, quo tempore credi primum cœpit LIBERII lapsus, maxime postquam Faber indigestam quandam MSS. farraginem sub nomine Fragmentorum S. HILARII vulgavit, et post Fabrum Constantius eruditus Benedictinis Congr. S. Mauri, inter quæ Epistolæ quatuor sub nomine LIBERII, in quibus foedissimus illius lapsus non dissimulatur, repente comparuerunt. Adeo alte infixæ hæc sententia ex tunc plerisque fuit, ut nequidem dubitarent, aut amplius inquirerent, num lapsus esset revera LIBERIUS? sed in eo solo magnis contentionibus dissiderent, cui ex tribus Syrmienensibus formulis subscripsisset. Pro prima stat Baronius. Pro secunda Tillemontius Blondellum Calvinii sectatorem refert; item Petavium, sed perperam, cum is Annot. in S. Epiph. pag. 316. (edit. Paris. a. 1622.) aperte declaret, se non disputare, utrum alicui formulæ subscripserit, diserteque dicat, esse posse, *ut nequaquam subscripserit; hæretici vero comprobata ab illo hæresin falso jactaverint.* Pro tertia pugnant Pagius et Valesius. Tillemontius vero ipse, licet eorum ex numero, qui lapsum LIBERII primi propugnarunt, dum Nota 55. in Arianos, inquit, cui formulæ subscripserit LIBERIUS, statim profitetur libere, ingentem esse illius examinis difficultatem, satiusque manere in dubio, quam pro alterutra parte aliquid decidere. Ut vel ex hoc dissidio quis æstimet, quam parum fidei mereatur LIBERII lapsus.

E contra neque condemnationi S. ATHANASII, neque ulli e tribus formulæ subscripsisse LIBERIUM Joannes STILTINGUS e Societate Jesu in Dissert. Critico-